

Marian Wikiera

HUBALCZYCY W CISOWNIKU I ICH DALSZE LOSY

Z DZIEJÓW ODDZIAŁU WYDZIELONEGO WOJSKA POLSKIEGO W POWIECIE KONECKIM

Starostwo Powiatowe w Końskich

Końskie – Cisownik, październik 2021

HUBALCZYCY W CISOWNIKU 1939 I ICH DALSZE LOSY

Z DZIEJÓW ODDZIAŁU WYDZIELONEGO WOJSKA POLSKIEGO „HUBALA” W POWIECIE KONECKIM.

Po ustaniu wrześnieowych bojów, zbrojną walkę w koneckiem zapoczątkował oddział Henryka Dobrzańskiego *Hubala*. Dzielny major zyskał swym działaniem miano ostatniego żołnierza Rzeczypospolitej i pierwszego partyzanta polskiego.

H. Dobrzański - kawaler Krzyża Virtuti Militari, były legionista i mistrz hipodromu, w kampanii wrześnieowej służył jako zastępca dowódcy 110 pułku ułanów w składzie Rezerwowej Brygady Kawalerii. Na wieść o agresji radzieckiej na Polskę, część tego wojska postanowiła złożyć broń. Inni zdecydowali ruszyć z odsieczą walczącej jeszcze Warszawie; 180 ułanów prowadził Dobrzański.

Po kapitulacji stolicy 28 września oznajmił on, że „*nie zdejmie munduru, dopóki starczy sił i życia, dopóki wróg nie zostanie wypędzony z kraju*”. Z majorem zostało wtedy około 50 ułanów. Po przeprawie przez Wisłę pod Maciejowicami i krótkich starciach z wrogiem konne wojsko dotarło 3 października w Góry Świętokrzyskie, w rejon Bodzentyna.

Stamtąd ułani majora Dobrzańskiego przybyli na Ziemię Konecką. Pierwszą kwaterą stała się gajówka Szkucin, a następnie wieś Zychy koło Radoszyc. Umundurowani kawalerzyści przybrali wówczas nazwę Oddział Wydzielony Wojska Polskiego, a sam dowódca przyjął pseudonim *Hubal*. W Zychach było ich zaledwie jedenastu. Oprócz majora - kapitanowie: Maciej Kalenkiewicz *Kotwicz*, Józef Grabiński *Pomian*, porucznicy: Feliks Karpiński *Korab* i Modest Iljin *Klin*; podchorążowie: Leonard Gołko *Lorek* i Zygmunt Morawski *Bem*; plutonowy Zakrzewski oraz kaprale Józef Alicki, Romuald Rodziewicz *Roman* i Suchodolski *Fronia*.

Miejscowa ludność przyjęła wojsko polskie z entuzjazmem, zaopatrując je w żywność, paszę dla koni i inne potrzebne rzeczy (np. krawiec z Radoszyc - Wacław Wilczyński szył mundury). *Hubal* zabrał się za pracę propagandową i konspiracyjną. Zaczął tworzyć zręby organizacji bojowej. Do tej pracy przystąpili: wachmistrz Jan Baran z Zych, por. Józef Wyrwa *Furgalski* z Lipy (pełniący rolę oficera do zleceń specjalnych), kpr. Stanisław Bednarski z Modrzewiny oraz ppor. Jan Pacak *Lemiesz*, por. Józef Liśkiewicz i por. Jan Stoiński z Radoszyc.

Major wysyłał wówczas często patrole w teren, utrudniając Niemcom zorientowanie się w liczebności oddziału. Tym sposobem pobliskie posterunki żandarmerii nie decydowały się na akcję zaczepną, chociaż leśne wojsko liczyło zaledwie kilkunastu ludzi. Właśnie w Zychach *Hubal* przyjął do oddziału pięciu ludzi, w tym 22-letnią kobietę ze wsi Cis - Mariannę Cel *Tereskę*. Oprócz niej Hubalczykami zostali: kpr. Franciszek Głowacz *Lis*, starszy strzelec Marcin Kaczorowski *Gruszka*, Jerzy Szkodziński *Sokół* - ci trzej spod Radoszyc oraz ppor. saperów Marek Szymański *Sęp* z Końskich. Dla innych chętnych zabrakło koni i nie zostali przyjęci. Na wiadomość o przygotowywanej obławie polskie wojsko wieczorem 31 października opuściło Zychy i leśnymi duktami dotarło do Salachowego Boru, gdzie przez noc oczekiwano na powrót patrolu aprowizacyjnego *Lisa* i *Gruszki*.

Na początku listopada 1939 r. hubalczycy stanęli na odpoczynek w położonym w głębi lasów Cisowniku, kilka kilometrów na wschód od Miedzierzy. Doszło tam do niespodzianego ataku Niemców. Zaskoczeni ułani zdołali przy ciągłym ostrzale wycofać się bez strat. Niestety uratowano jedynie cztery wierzchowce.

Po kilkudniowym przeczekaniu w gajówce Rosochy, 11 listopada *Hubal* wyruszył do lasów przysuskich.

Pierwotnym źródłem informacji o początkach historii OWWP jest opracowanie Melchiora Wańkowicza pt. *Hubalczycy*, zredagowane w oparciu o relację Romualda Rodziewicza (pierwsze wydanie w Polsce 1959 r.) oraz wspomnienia Józefa Wyrwy, Marka Szymańskiego i Józefa Alickiego.

BIOGRAMY:

1. Major Henryk Dobrzański *Hubal*

Wiosną 1940 r. Niemcy rozpoczęli działania odwetowe wobec ludności cywilnej, mordując i paląc wiele wsi na szlaku Oddziału Wydzielonego WP majora *Hubala*. Dobrzański mocno to przeżył. Nękany obławami oddział zmieniał miejsce postoju, unikając postojów we wsiach oraz gajówkach. W końcu kwietnia przeniósł się w lasy spalskie. Nad ranem, 30 kwietnia 1940 r. pod Anielinem, mjr Henryk Dobrzański otrzymał śmiertelny postrzał. Niemcy zmasakrowali ciało *Hubala* i wystawili je na widok publiczny, a następnie wywieźli do Tomaszowa Mazowieckiego. Do tej pory nie odnaleziono grobu ze szczątkami *Hubala*.

Reszta oddziału mjr. *Hubala* działała do 25 czerwca 1940 r. Wtedy to oddział został rozwiązany w rejonie Dobromierza, na pograniczu powiatów koneckiego i włoszczowskiego.

2. Kapitan Maciej Kalenkiewicz *Kotwicz*

W grudniu 1939 r. po akceptacji *Hubala* przedostał się do Francji, wchodząc w skład grupy pionierów tworzenia desantu powietrznego w Wojsku Polskim. Inicjator szkolenia cichociemnych. Skoczył do okupowanego Kraju pod koniec grudnia 1941 r. Działał w konspiracji w KG AK, przygotowując plany walki powstańczej. W marcu 1944 r. major *Kotwicz* został skierowany do Okręgu AK Nowogródek. Podczas Akcji Burza dowodził Zgrupowaniem Nadniemeńskim. Ranny w boju stracił prawą rękę. Po wkroczeniu Armii Czerwonej nie złożył broni. Zginął, już jako podpułkownik, 21 sierpnia 1944 r. pod Surkontami w walce z oddziałami NKWD.

3. *Kapitan Józef Grabiński Pomian*

Pochodził z Wielunia. W latach 1932 - 1939 r. pełnił służbę w 27 pp w Częstochowie. W 1939 r. w stopniu kapitana na stanowisku adiutanta dowódcy pułku.

W październiku 1939 r. trafił do oddziału majora *Hubala*. Został wyznaczony na stanowisko dowódcy piechoty. Był współautorem rozkazów organizacyjnych Okręgu Bojowego Kielce. 13 marca 1940 r. na rozkaz Komendanta Okręgu Łódzkiego ZWZ ppłk. Leopolda Okulickiego *Millera*, który przybył do Gałek, zdecydował się z grupą oficerów i podoficerów przejść do pracy konspiracyjnej w ZWZ. Został wyznaczony najpierw na stanowisko komendanta miasta, a następnie na stanowisko Inspektora Inspektoratu ZWZ-AK *Barka* - Łódź. Używał pseudonimów *Filip* i *Józef Święcicki*. Grabiński zajmował się scalaniem organizacji o charakterze wojskowym w ZWZ-AK.

Kpt. Józef Grabiński *Pomian* został aresztowany przez gestapo 17 lipca 1942 r. Nie przeżył bestialskich tortur.

4. *Porucznik Feliks Karpiński Korab*

Pod komendą *Hubala* od 23 września 1939 r. do 13 marca 1940 r. Szef sztabu w oddziale. Po opuszczeniu oddziału działał w konspiracji w okręgu łódzkim. Komendant obwodu ZWZ – AK w Radomsku, a następnie inspektor Inspektoratu Piotrków Trybunalski. Awansował na rotmistrza. W majątku pod Piotrkowem pracował jako ogrodnik. Wiedząc, że jego osobą interesują się Niemcy, wyjechał na krótko do Warszawy. Podczas załatwiania spraw we wrześniu 1942 r. w Piotrkowie został aresztowany. Wywieziony do Radomia został zamordowany podczas przesłuchania.

5. Podporucznik Modest Iljin *Klin*

Inżynier M. Iljin po rozwiązaniu 110 pułku przyłączył się do grupy majora Henryka Dobrzańskiego. W Oddziale Wydzielonym WP służył od 23 września do 27 grudnia 1939 r. Chory na ischias wyjechał na leczenie do Warszawy. 9 lipca 1940 roku został aresztowany przez Niemców. Do 5 września 1940 r. przebywał w więzieniu na Pawiaku, a następnie został przetransportowany 9 stycznia 1941 r. do KL Auschwitz z numerem obozowym 8 503. O śmierci brata, siostra Cezaria (to ona przechowała order VM *Hubala*) dowiedziała się 2 października 1941 r. Z ustaleń rodziny wynika, że Modest Iljin został prawdopodobnie przewieziony do Radomia i tam dopiero rozstrzelany w dniu 24 lutego 1941 r.

6. Podchorąży Zygmunt Morawski *Bem*

W OWWP służył od 25 września 1939 r. do 25 czerwca 1940 r. Po rozwiązaniu oddziału w czerwcu 1940 r., już jako podporucznik, przebywał w Warszawie, a następnie przez Węgry i Turcję dostał się na Bliski Wschód. Przebywał w końcu 1940 r. w polskim obozie w Latrun w Palestynie. Pełnił służbę w Samodzielnej Brygadzie Strzelców Karpackich (nr ewidencyjny 5 125), uczestnicząc między innymi w obronie Tobruku w 1941 r. W 1942 r., wraz z całym Pułkiem Ułanów Karpackich, zajmował stanowiska obronne na przedpolach Kairu podczas bitwy pod El Alamein. Od jesieni 1942 r., przebywał w Iraku, gdzie SBK przemianowano na 3 Dywizję Strzelców Karpackich, w składzie II Korpusu Polskiego pod dowództwem gen. Władysława Andersa.

Kariera wojskowa Zygmunta Morawskiego zakończyła się 7 sierpnia 1943 r. w hotelu King Dawid w Jerozolimie, gdzie poniósł śmierć podczas pojedynku w obronie honoru własnego ojca.

7. Podchorąży Leonard Gołko Lorek

Służbę wojskową odbywał w Szkole Podchorążych Kawalerii w Grudziądzu. Po mobilizacji trafił do 110 pułku ułanów w Wołkowysku. Po rozwiązaniu pułku przyłączył się do grupy majora Henryka Dobrzańskiego. Pod komendą *Hubala* od 23 września do 27 grudnia 1939 r. Chory na zapalenie płuc nie mógł pozostać w oddziale. Po powrocie do Warszawy został aresztowany 9 lipca 1940 r. i razem z por. Iljinem *Klinem* przebywał na Pawiaku. Razem zostali przewiezieni do Oświęcimia. Gołko zginął 24 lutego 1941 r.

8. Plutonowy Zakrzewski

Zakrzewski jako zawodowy plutonowy służył w 5 Pułku Ułanów Zasławskich w Ostrołęce razem z kapralem Suchodolskim *Fronią*. W oddziale majora Hubala od września 1939 roku. Po akcji w Cisowniku nie powrócił do oddziału. W wykazie Z. Kosztyły (poz. 288) mylnie wpisany jest jako Tadeusz Zakrzewski. Tadeusz Zakrzewski, brat Edmunda, był łącznikiem ZWZ i nie służył w OWWP.

9. *Kapral Romuald Rodziewicz Roman*

W oddziale *Hubala* od 23 września 1939 r. Po jego rozwiązaniu 25 czerwca 1940 r. został instruktorem szkolenia w ZWZ w Miechowskim. Od marca 1941 r. w wywiadzie wojskowym w Ośrodku Północ I w Wilnie.

Został oficerem łącznikowym AK Inspektoratu Oszmiana. Ławski Bród - siedziba Rodziewiczów, stała się punktem kontaktowym żołnierzy IV odcinka *Wachlarza*. Aresztowany 25 sierpnia 1943 r. wywieziony do KL Auschwitz, potem do Buchenwaldu. W Salzburgu odzyskał wolność. Po leczeniu wyjechał do Włoch i wstąpił do 2 Korpusu gen. W. Andersa. Po przeniesieniu jednostki do Anglii zdemobilizowany. Postanowił nie wracać do kraju. Pracował jako hutnik, górnik, tokarz. W 1952 r. ożenił się z Angielką - Patrycją Dismoor. Na emeryturę przeszedł w styczniu 1978 r. Kraj i kolegów odwiedzał, gdy tylko mógł.

W 2008 r. odznaczony przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł w Wielkiej Brytanii w 2014 r. w wieku 101 lat. Na podstawie opowieści Romualda Rodziewicza, Melchior Wańkowicz napisał we Włoszech książkę pt. *Hubalczyki*. Opowieść o życiu Rodziewicza stała się również kanwą napisanej przez Aleksandrę Ziółkowską-Boehm książki *Z miejsca na miejsce. W cieniu legendy Hubala*.

10. *Plutonowy Józef Alicki*

Już w lipcu 1939 r. zetknął się z kpr. Romualdem Rodziewiczem. Od 23 września 1939 r. pod komendą majora Dobrzańskiego. Pełnił najróżniejsze, nawet najbardziej odpowiedzialne funkcje, wypełniał najtrudniejsze rozkazy. U Hubala Alicki awansował dwukrotnie. Po rozwiązaniu oddziału działał w ZWZ na terenie pow. tomaszowskiego, a następnie w Obwodzie Miechowskim. Od marca 1941 r. w wywiadzie ZWZ; kurier na trasie Wilno—Warszawa. Od połowy 1942 r. Alicki (*Dubicz*) w wywiadzie AK w Białymstoku. Od maja 1944 r. pod pseudonimem *Horba* w 30. dywizji AK, na stanowisku oficera do zleceń dowództwa dywizji. W sierpniu 1944 r. awansowany do stopnia podporucznika. Odznaczony za czyny bojowe Orderem Virtuti Militari V kl. oraz dwukrotnie Krzyżem Walecznych.

Po zakończeniu II wojny światowej początkowo pracował w zakładach drobiarskich we Wrocławiu, a następnie w Ławie. W 1952 r. Alicki został skazany na 5 lat więzienia. Potem długo inwigilowany.

Od 1967 r. zamieszkał wraz żoną Ireną w Woli Kamieńskiej k. Ławy, prowadząc własną fermę drobiu. Zmarł w 1989 r., mając 76 lat. Pochowany na cmentarzu w Ławie.

11. *Kapral Suchodolski Fronia*

Suchodolski jako kapral zawodowy służył w 5 Pułku Ułanów Zasławskich w Ostrołęce razem z plutonowym Zakrzewskim. Pod komendą majora H. Dobrzańskiego od września 1939 r. Po akcji w Cisowniku na początku listopada 1939 r. nie powrócił do oddziału.

12. Podporucznik Marek Szymański Sęp

Urodził się w 1915 r. w Końskich. Uczeń koneckiego Gimnazjum latach 1927-1930. Przyjęty do oddziału majora Hubala w Zychach w październiku 1939 r. jako ppor. saperów WP. Początkowo kwatermistrz, a od czasu pobytu oddziału w Gałkach i napływu żołnierzy otrzymał funkcję dowódcy piechoty. Po śmierci *Hubala* dowódca oddziału do chwili ostatniej zbiórki 25 czerwca 1940 r. Potem w ZWZ rejonie Tarczyna. Następnie w wywiadzie wschodnim ośrodka Wilno – Północ. W sierpniu 1942 r. Szymański powrócił do Warszawy. Po awansie na porucznika został dowódcą oddziału dyspozycyjnego KGAK, zmieniając pseudonim na *Czarny*. Brał udział w wielu akcjach dywersyjnych, takich jak odbicie więźniów w Celestynowie, akcji *Góral* na Placu Zamkowym, wysadzeniu mostu kolejowego pod Łukowem i innych. Od marca do połowy lipca 1944 r. walczył w 27 Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK, a następnie w powstaniu warszawskim. Jako kapitan odznaczony orderem VM. Ciężko ranny, przewieziony przez Wisłę, trafił na leczenie do Lublina. Tam aresztowany przez bezpiekę, skazany na 10 lat i wysłany do Wroniek. Po amnestii rozpoczął „wolne” życie w Warszawie i poświęcił się dziennikarstwu, angażując się z czasem w organizowanie środowiska hubalczyków. Poślubił Cezarię Iljin *Kaję*. Zmarł w 1996 r. w Warszawie. Pochowany na Starych Powązkach.

13. Kapral Franciszek Głowacz Lis

Po śmierci *Hubala*, na ostatniej zbiórce w czerwcu 1940 r. resztek Oddziału Wydzielonego WP, *Lis* jako jedyny oznajmił wszystkim, że nie zaprzestanie walki. Zorganizował swój samodzielny i nikomu niepodporządkowany oddział partyzancki i przez 2 lata walczył z okupantem, aż do ostatniej chwili swego życia. Przez pewien czas jego grupa stanowiła oddział dyspozycyjny Obwodu ZWZ Końskie, obstawiając w grudniu 1940 r. pierwszą placówkę zrzutową cichociemnych pod Nieklaniem. Plutonowy F. Głowacz poległ w walce (w wyniku zdrady) 7 kwietnia 1942 r. we wsi Bobrowniki nad Pilicą dotrzymując słów, które wcześniej wypowiadał za życia: „żywym mnie nie wezmą”. Mogiła jego – szaniec partyzancki z lancami ułańskimi i Krzyżem Walecznych w brązie - znajduje się na cmentarzu w Stanowiskach w gminie Kluczewsko.

14. Marian Kaczorowski *Gruszka*

Pochodził z Radoszyc. W oddziale od 27 do 30 października 1939 r. Ranny podczas patrolu, w którym był z Franciszkiem Głowaczem *Lisem*, dostał się do niewoli we wsi Słomiana. Następne miesiące spędził w koneckim areszcie. W dniu 1 kwietnia 1940 roku został doprowadzony na rozprawę sądu polowego 372 Dywizji Piechoty Wehrmachtu, zorganizowaną w remizie strażackiej w Końskich. Jako "freischuetze" został skazany na karę śmierci i rozstrzelany. Miał wtedy 26 lat. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Końskich.

15. Marianna Cel *Tereska*

Przyjęta do oddziału przez *Hubala* w Zychach. Służyła jako sanitariuszka, łączniczka i nie tylko. Pozostała przy *Hubalu* po częściowej demobilizacji 13 marca 1940 r. Brała czynny udział w bitwie pod Huciskiem, przewożąc rozkazy majora i z bronią w ręku podrywając piechotę do ataku. Po śmierci majora Dobrzańskiego przebywała w Rzeczy.

Uczestniczyła w ostatniej zbiórce oddziału w gajówce pod Kluczewskiem 25 czerwca 1940 r. Po rozwiązaniu oddziału wraz z kilkoma Hubalczykami mieszkała w podwarszawskich Ząbkach u Ludmiły Żero. Później przeniosła się do Warszawy i do u siostry Henryka Ossowskiego *Dołęgi* - Wandy. Była poszukiwana przez Niemców. Przez pewien czas jeździła jako łączniczka na trasie Warszawa-Lwów, a później (w 1942) wszelki ślad po niej zaginął. Dalsze losy *Tereski* oparte są już na domysłach.

W rodzinnej miejscowości Cis znajduje się pomnik poświęcony jej pamięci.

16. Jerzy Szkodziński *Sokół*

Do oddziału *Hubala* trafił wraz z bratem przyrodnim w Zychach 27 października 1939 r. Po rozwiązaniu oddziału pozostał w grupie bojowej plutonowego Franciszka Głowacza *Lisa*. Schwytyany z bronią w ręku przez Niemców wiosną 1941 r. Za sprawą Maksymiliana Szymańskiego *Relampago* został uwolniony, za cenę zwerbowania do roli konfidenta Gestapo. Działał na szkodę Hubalczyków i tworzącej się konspiracji. Do rozpracowania jego agenturalnej działalności przyczynił się hubalowy oficer do zadań specjalnych – Tadeusz Wyrwa *Furgalski*. Skazany na śmierć Szkodziński uniknął kary. Dalsze losy nieznane.

Z wymienionych powyżej *Hubalczyków*, dziesięciu nie dane było przeżyć czasu wojny. Losy trzech pozostałych stały się nieznane. Jeden zdecydował się na emigrację, gdzie zmarł w 2014 r., jako ostatni z tych bohaterów. Kolejnych dwóch spotkały komunistyczne represje, a potem walka o świadczenie prawdy...

Opracowanie: *Marian Wikiera*